

# Svätí Cyril a Metod v diele Jána Hollého

Peter Podolan

PODOLAN, P.: Saints Cyril and Methodius in the work of Ján Hollý  
SLOVENSKÁ LITERATÚRA, vol. 73, 2026, no. 2, pp. 173-192

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2026.73.2.4>

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-9688-6741>

Open Access: Licensed under Creative Commons Attribution 4.0 (CC-BY 4.0)

**Keywords:** 19th-century Slovak literature,  
Ján Hollý, Cyrillo-Methodian tradition, Great  
Moravia, historical instrumentalisation

For the period of Great Moravia in the 9<sup>th</sup> century, the Cyrillo-Methodian theme represents one of the perspectives. The Slovak Classicist poet Ján Hollý (1785–1849) had to grapple with a multitude of stereotypical images and symbolism in his treatment of this theme, as dictated by the tradition of older Christian literature and the more recent Catholic presentation. Although this was a new way of depicting the subject in his time, the theme had a long history of treatment in Moravian, Czech, Hungarian, and Slovak contexts. The work of Sts. Cyril and Methodius (new script, standard language, and education) was symbolically reflected in the early phase of the Slovak National Revival at the end of the 18<sup>th</sup> century in the efforts of Anton Bernolák's generation, and these aspects remained relevant to the Slovak national movement in the first half of the 19<sup>th</sup> century as well. This is one reason why Hollý devoted space to it in several of his works: in the epics *Cyрилometodiáda* [Cyrillomethodiad] and *Svatopluk*, in the extensive explanatory notes to the epics, in the biography of the missionaries, in an outline of pagan Slavic mythology, in poetry *Žalospěvy* [Laments] and in church hymns (*Katolícky spevník* [Catholic hymnbook]). This study examines Hollý's approach to history and the historical instrumentalisation of the image of both missionaries.

**Kľúčové slová:** slovenská literatúra 19. storočia,  
Ján Hollý, cyrilo-metodská tradícia, Veľká Morava,  
historická inštrumentalizácia

**H**oci cyrilo-metodská tradícia prirodzene súvisí s veľkomoravským obdobím, nemožno ju stotožňovať s veľkomoravskou tradíciou, pretože sa vyvíjala samostatne. Kým veľkomoravská tradícia pôsobila v svetskej sfére a jej vnímanie prešlo pomerne turbulentným zlomom (približne až do druhej polovice 18. storočia bola v slovenskej spoločnosti vnímaná negatívne a ako „cudzí“), cyrilo-metodská tradícia patrila do cirkevnej sféry, bola prijímaná pozitívne a kontinuálne sa rozvíjala, v podstate bola prevzatá z českého (moravského) prostredia (Tibenský 1956: 145-146, 148-150). V Uhorsku zastrešoval prvokristianizáciu spočiatku kult dynastického svätca a apoštolského kráľa svätého Štefana. Líniu dopĺňali ďalší dynastickí svätci (svätý Imrich, svätý Ladislav, svätá/blahoslavená Margita) a až v neskoršom období sa objavila snaha zobraziť aj staršie kristianizačné tradície, kam zapadal aj cyrilo-metodský naratív. Aj z dôvodu stotožnenia starobylej Panónie s Uhorskom bol cyrilo-metodský kult vtedy v uhorskom prostredí vnímaný bezproblémovo, bolo to však obdobie bez výrazných nacionálnych konotácií.

Barokovú verziu spracovávali už jezuitskí vzdelanci, v období panovania Márie Terézie, ktorá vierozvestcov vyzdvihla, bol stanovený ich sviatok na 14. marca.<sup>1</sup> Nová línia záujmu o cyrilo-metodský príbeh sa spája s koncom 18. storočia, keď sa objavuje zvýšený záujem o „domácich“ svätcov, plniacich okrem náboženskej funkcie i funkciu nacionálneho determinantu. Zreteľné tak bolo prepojenie so slovanskou (aj slovenskou) identitou. Tento prvok sa rozvíjal najmä v katolíckom (berňolákovskom) prostredí, čo súviselo aj s novou jazykovou politikou, ktorú do cirkevného prostredia vniesol Jozef II. Podpora národných jazykov a na ňu nadväzujúce kodifikačné úsilie berňolákovských bohoslovcov (o spisovný jazyk a šírenie vzdelanosti v ňom) boli symbolicky spojené práve s vierozvestcami, ktorí priniesli nové písmo a šírili vzdelanosť (Fordinálová 2003: 352). V tejto podobe ich viackrát pripomenul napríklad Juraj Fándly (Bagin 1993: 41; Mesároš 1996: 33; Škvarna – Hudek 2013: 20-21). Bol to zároveň spôsob, akým slovenskí intelektuáli, často kňazi rôznych konfesií, posilňovali autostereotypný obraz slovenskej nábožnosti (Molda 2015: 133, Fordinálová 2003: 169).

Ján Hollý (1785 – 1849) ako predstaviteľ mladoberňolákovcov na tento prístup prirodzene nadviazal. Na druhej strane však už šlo o príslušníka inej generácie, ktorý napriek nadväznosti na pôvodnú berňolákovskú skupinu (Anton Bernolák, Juraj Fándly, Juraj Palkovič) mal názorovo i vekovo bližšie ku generácii Jána Kollára a Pavla Jozefa Šafárika (Podolan 2018: 11-13).

Evanjelickí autori (napríklad Jakub Jakobeus, Daniel Sinapius-Horčíčka, Daniel Krman mladší, Matej Bel, Ján Kollár a Pavol Jozef Šafárik) reflektovali v pozitívnom zmysle postavy svätých Cyrila a Metoda už skôr, čo súviselo s rozšírením tradície v českom a moravskom prostredí. Išlo o motívy spoločné pre celý slovensko-česko-moravský priestor; slovenskí evanjelici vnímali nacionálnu líniu v zmysle česko-moravsko-slovenskej národnej (respektíve kmeňovej) jednoty (Rišková 2014: 213). Evanjelici sa rovnako videli aj ako pokračovatelia diela oboch bratov v zmysle sprístupňovania náboženstva a vzdelanosti v do-

---

1 Sviatok svätých Cyrila a Metoda bol od roku 1777 v habsburskej monarchii stanovený na 14. marec. V moravskom a českom prostredí sa pôvodne svätil 9. marca, v inoslovanských kalendároch 14. februára (Hollý 1835d: 149-150).

mácom, zrozumiteľnom jazyku, v danom prípade v češtine. K cyrilo-metodskej téme pristupovali autori tak z národného aspektu (napríklad slovenského), ako aj zo všeslovanského, nakoľko ponúkala interoslavistické prepojenia viacerých slovanských národov; Ivanov [online] 1996). Podľa Josefa Kolečku Slovákovi išlo viac o prezentáciu národného povedomia, kým na Morave viac o náboženskú (katolícku) líniu (Kolečka 1963: 100).

Prístup J. Hollého súvisel v prvom rade s prestížnou líniou pôsobenia v národnom hnutí a jeho štylizáciou ako básnika (klasický antický básnik a súčasne typ intelektuála; Šmatlák 1957a: 20; Podolan 2009: 252). Okrem vysokého umenia mu išlo o vyjadrenie kľúčových identifikačných ideí a prípadne aj o ich popularizáciu a sprístupnenie prostredníctvom umeleckej formy. Edukatívnu líniu posilňovali vysvetlivky, ktoré boli v danom čase neoddeliteľnou súčasťou viacerých umeleckých textov. J. Hollý sa vo svojej tvorbe okrajovo realizoval aj ako vedec, akokoľvek takéto jeho texty mohli mať i popularizačný a propagačný cieľ. Súviselo to s dobovým synkretizmom vedeckej a umeleckej formy, hoci obe oblasti sa rozvíjali aj striktne osobitne.

Špecifický generačný prístup k dejinám a jazyku je na diele J. Hollého dobre ilustrovateľný (Pražák 1947: 22; Řezník 2003: 120-126, 158-159). Zobrazenie a prežívanie minulosti bolo totiž zviazané s prítomnosťou (Kutnar 2003: 132), rovina odporu voči cudzím a cudziemu mala v kontexte dobovej situácie v Uhorsku i národnoobraný význam. Historický charakter tém si vyžadoval ďalšie štúdium histórie (Hodál 1923: 76; Fordinálková 2008: 163). Možno tiež hovoriť o inštrumentalizácii historiografického materiálu, jeho „prifarbovaní“ či „nastavení“ symboliky (Rassloff 1998: 349-351; Horváth 2001: 373, 376-377).

V prvej polovici 19. storočia došlo k paralelnému uplatňovaniu starších a novších ideológií (svetonázorov a estetických slohov). Rovnako ako pri J. Kolárovi, P. J. Šafárikovi či Johannovi Wolfgangovi Goethem možno aj pri J. Hollom uvažovať o niekoľkých rovinách ideologickej identifikácie. Kým všeobecná ideológia mala blízko k romantizmu, v umeleckej forme prežívali staršie slohy, v prípade J. Hollého to bol klasicizmus v čistej forme (Šmatlák 1985: 124, 131; Kraus 1991: 198; Vojtech 1999; Tureček 2005: 245-247; Procházková 2010: 519-520). Hoci klasicizmus pracoval s konceptom napodobneniny antického umenia, široké romantické uchopenie zase dávalo napodobneninám (či falzám v extrémnej podobe) rozmer náhrady za údajne existujúce, no nezachované diela minulosti (Rassloff 1998: 356-357; Řezník 2003: 75-77, 123-125; Říšková 2018: 47), čo sa prejavilo v dobovej móde takzvaných národných eposov (Fordinálková 1998: 254).

### Heuristika, pramene a zdroje

Nie je zrejmé, kedy, kde a v akej forme sa J. Hollý prvý raz zoznámil s kristianizačným či emancipačným mýtom svätých Cyrila a Metoda. Keďže k významnému zviditeľneniu a prisvojeniu si ich príbehu došlo v slovenskom prostredí už v osemdesiatych rokoch 18. storočia, mohol túto verziu spoznať už v detstve. Vedomé použitie daného konceptu sa však u neho muselo viazať s vekom, keď už mohol problematiku vnímať a uchopiť (Bílik 1989: 321-323). O históriu sa zaujímal už ako študent „Keď za času jeho šesťročného pobytu v seminári vo voľnom čase iní tak, iní inak sa zabávali, on vzal si dve-tri knihy (najviac dejepisy

176 slovenské), utiahol sa niekam do súkromného miesta a tam [...] pozorne čítal“ (Petrovič 1964 [1842]: 48).

Orientácia J. Hollého na eposy spočiatku súvisela so slovenskými prekladmi klasických textov. Žáner eposu mal určené pravidlá, formu a obsah, a tým musel J. Hollý prispôbiť svoje pôvodné námety (Šmatlák 1957b: 298). V istom zmysle možno jeho dielo vnímať ako vzájomne prepojený celok, keďže v jednotlivých eposoch rozvíjal na seba nadväzujúce témy (*Svatopluk*, *Cyrlometodiáda*) či stvárňoval udalosti, ktoré im predchádzali (*Sláv*). Tento prvok je výrazný aj v žalospevoch, na eposy odkazujú takisto niektoré selanky a okrajové zmienky na ne sa vyskytujú i v ďalších básňach (Šmatlák 1957b: 297-298; Májeková 2001: 282).

Zjednodušene sa dá povedať, že J. Hollý si ako náprotivok antickej histórie a kulís (bohovia, vojny, postavy) vybral historické obdobia minulosti Slovákov/Slovanov (Šmatlák 1957b: 296), čo mu umožňovalo aplikovať analogický prístup, a to aj v línii „pohanského“ náboženstva. Jadrom jeho sprostredkovaného umeleckého uchopenia bolo štylizované historické zobrazenie. Hoci zdôrazňoval princípy autorskej voľnosti, chcel, aby jeho diela pôsobili autenticky. Na písanie sa pravdepodobne dlho pripravoval.<sup>2</sup> Viaceré zo zdrojov spomenul v korešpondencii či priamo citoval, nie je však zrejmé, či ich čítal v pôvodine. Väčšinou asi vychádzal zo sekundárnej literatúry. Iné pramene síce priamo neuviedol, no ich použitie sa dá predpokladať. Časť materiálov získal sám, no viaceré otázky týkajúce sa histórie riešil so svojimi známymi. Na základe Hollého listov (jej edíciu pripravil a v roku 1967 vydal Jozef Ambruš) alebo priamo z jeho diel vieme, že poznal *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* (asi z diela Štefana Salagia) (Ambruš 1967: 65, 272), listy pápežov, konkrétne listy Jána VIII. (opäť Š. Salagius; Ambruš 1967: 96, 293), *Nestorov letopis* či *Fuldske anály* (asi prostredníctvom diela Mateja Bela; Vyvíjalová 1985: 183). Ďalšie diela možno identifikovať podľa ich autorov: Diokleas, Anastáz Knihovník (Anastazius Bibliothékár), Ján Exarch (Ekzarch), Helmold či Saxo Grammaticus. Z náboženských spisov použil legendu o svätých Cyrilovi a Metodovi, hoci nevedno, ktorú jej verziu. Používal kňazský breviár *Breviarium Romanum* s opisom sviatkov a svätcov, nie je ale jasné, či iba slovenský preklad *Breviar Rímský* z roku 1816 (Ambruš 1967: 96, 173).

J. Hollý postupoval systematicky a snažil sa sám pre seba (a neskôr pre čitateľa) vytvoriť súhrn použiteľných informácií. Podľa Jána Tibenského zbierku *Collectanea de Svatopluko, Cyrillo et Methodio* spísal J. Palkovič a v máji 1829 poslal J. Hollému (Tibenský 1985: 165), no takáto spolupráca medzi nimi fungovala možno už skôr. J. Ambruš za autora uvedenej zbierky pokladal aj J. Hollého (Ambruš 1967: 64, 293). Išlo o výpisky z prác rôznych autorov, asi aj Š. Salagia, Juraja Papánka a J. Fándlyho. Pri sprístupnení materiálov pomáhali J. Hollému i ďalší známi (doklad o tom poskytujú jeho listy J. Palkovičovi, Martinovi Hamuljakovi, J. Kollárovi; Ambruš 1967: 39, 41, 62-63, 64, 68, 90, 96, 100, 292-293; Komorovský 2006: 64). Okrem toho použil práce dobovo obľúbených autorov,

2 Obdiv k rozsahu Hollého historických znalostí vyjadril aj Ľudovít Štúr: „navštívili sme toho spevca tam, čo sa i duchom i postavou svojou pochodiť zdá tam z tých starých našich veľkých časov, bo tak je s nimi oboznámený, ako keby sám v nich bol žil a so synmi i správcami ich obcovoal, tak ich rád vidí, ako keby sám bol veľkosť a slávu ich zažil a blesk ich i jeho osvietil“ (Štúr 1846: 6; Krčméry 1933: 420; Macho 2017: 241).

ktoré ale nikde nespomenul a ani nemal v „knihnici“ (Tibenský 1985: 161-164, 167; Maťovčík 1985: 14, 17), napríklad Bohuslava Balbína, no najmä J. Papánka a J. Fándlyho (Krčméry 1928: 40; 1933: 421-422; Fordinálová 1985a: 156; Mesároš 1996: 33; Bohačiková 2011: 341-346).<sup>3</sup>

Dôležitým autorom, z ktorého prác J. Hollý čerpal, bol Josef Dobrovský (Vyvíjalová 1985: 183-185). Z listu J. Palkovičovi vieme, že jeho gramatiku starej cirkevnej slovančiny *Institutiones linguae Slavicae dialecti veteris* (1822) čítal relatívne skoro po vyjdení (Ambruš 1967: 19, 96). Sám si zaobstaral *Mährische Legende von Cyril und Method* (1826), odkiaľ použil chronologický súpis (Ambruš 1967: 64, 96). J. Kollárovi zas písal, že použil almanach *Slavín* vydávaný J. Dobrovským v rokoch 1806 – 1807 (Ambruš 1967: 96). Nepoznal ale Dobrovského spis *Cyril a Metod: apoštolové slovanští* (Cyrill und Method der Slawen Apostel, 1823), ktorý mu pravdepodobne sprostredkoval až v roku 1834 J. Kollár (Ambruš 1967: 96, 98). K Dobrovského názorom sa dostal aj cez Šafárikove *Dejiny slovanského jazyka a literatúry všetkých nárečí* (Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten, 1826) (Ambruš 1967: 41, 96; Maťovčík 1985: 397). Hoci Kollárovo vedecké práce nesúviseli s jeho témami (písal o tom M. Hamuljakovi; Ambruš 1967: 74), používal Kollárov *Výklad čili přímětky a vysvětlivky ku Slávy dceře* (1832). Zásadnými boli pre neho práce M. Bela (Vyvíjalová 1985: 190) a Samuela Timona (*Imago antiquae Hungariae*, 1733; Ambruš 1967: 96; Fordinálová 2003: 156), pravdepodobne i Š. Salagia (*De statu ecclesiae Pannonicae libri VII*, 1777 – 1784; Ambruš 1967: 284; Tibenský 1985: 166).

## Svatopluk

Prioritou Hollého prístupu k téme sa najprv stala svetská línia veľkomoravskej tradície. Stvárnil ju v rozsiahlom epose *Svatopluk* (1833), na ktorom pracoval v rokoch 1827 – 1830. Pretože cyrilo-metodská línia v ňom bola iba sekundárna, išlo o okrajové a špecifické využitie, prvá zmienka o Cyrilovi a Metodovi sa objaví až v treťom speve. Nepriamo je kresťanský motív prítomný v epizóde, keď Svätopluk zbúra modlu Černoboha, čím ukončí obetovanie božstvu (Hollý 1833: 39, 40, 45, 46). Táto modla mala stáť v Malých Karpatoch (Biela hora) (Janšák 1963), konkrétne išlo o vrch Havranica (Harvaňica, Havrania skala) (Hollý 1833: 44). Konštantín a Metod len nepriamo súvisia so zbúraním modly – tým, že ľuďom predstavili „pravé náboženstvo“, potom už nemali záujem o pohanský kult Černoboha (Hollý 1833: 47, 48, 40). Černoboh chcel za to bratov potrestať, no zistil, že „Konštantín v dávném čo sa ze sveta Ríme odebral: / Len jediní že Metod zostáva ešte, a tento / u zbožného sa včil Chocila v Panónii mešká; / v nábožnosti učí lud a dobré zvestuje nauki“ (Hollý 1833: 48). Tieto verše sú vysvetlením, prečo sa Metod v epose *Svatopluk* prakticky neobjavil, hoci Černoboh prichádza do Panónie (Zadunajska), aby sa mu pomstil (Hollý 1833: 48). Línia výkladu sa stáva zrozumiteľnou až po prečítaní obsahu spevu na jeho začiatku (Hollý 1833: 40). J. Hollý predstavil iba výsek udalostí viažucich sa k nástupu Svätopluka za kráľa Slovákov. Musel sa spoľahnúť na všeobecné znalosti čitateľa, pretože v danom diele sa misii Konštantína a Metoda podrobnejšie nevenoval.

3 K celkovej podobe Hollého knižnice či prác, ktoré mal v rukách, je užitočný súpis Augustína Maťovčíka (Maťovčík 1985: 12-41).

V štvrtom speve uvádza výpočet pohanských božstiev Slovanov (Hollý 1833: 60). Za to, že sa zriekli starých bohov, mohli najmä Rastislav, Mojmir a Svätopluk, k čomu ich však doviedli Bábory, čiže Bavori/Frankovia (Hollý 1833: 61). Preto Černoboh, slovanské božstvo a mýtické bytosti spočiatku pomáhajú Slovákom brániť sa proti Bavorom a Svätoplukovi. Vchod do pekla sa mal nachádzať východne pod Havraňou skalou/Havranicou na mieste Šaščini (blízko je rokľina Čertov žľab) (Hollý 1833: 59). Išlo asi o konkrétne miesto, ktoré Hollý poznal, krasový závrť či jaskyňu, meno Šaščini však môže byť aj verzia mena blízkej obce Trstín (Nádas). Zmienil i Čertovu brázdú (priekopa opevnenia) na vrchole jedného z priesmykov (Hollý 1842c: 135, Intibus 1854: 249). Neprekvapí preto spojenie Černobohovho pekla so Satanom (Hollý 1833: 43).

V exkurze do dejín Slovanov, kde výklad histórie tlmočil Paromov kňaz, sa J. Hollý nevenoval otázke prijatia kresťanstva (Hollý 1833: 82). Z náboženských príbehov priblížil zvrhnutie Satana po vzbure archanjelom Michalom – opisom reliéfu na Svätoplukovom štíte (Hollý 1833: 99-100; Kerulová 1985: 252). Tento motív opisu obrazu na štíte hrdinu prevzal z *Iliady* či *Eneidy*.

Pri útoku bavorských vojsk pod vedením Svätopluka boli Slováci na priek pomoci pohanských bohov zatlačení do pevnosti (Hollý 1833: 109-125). Keď sa Svätopluk pridá k Slovákom, Černoboh a jeho suita prehodnotia svoju podporu; Svätoplukovi a Slavomírovi sľubujú záhubu (Hollý 1833: 156-160). Vtedy sa s prosbou prihovori všemohúcemu Bohu Cyril: „vlastné prv méno mající / Konštantín, čo pravú zmužilích bol ňekdi Slovákov / nábožnosť i praví ostríhať Zákon učíval“ (Hollý 1833: 160). Práve Cyril sa stal nebeským ochrancom „verného Devína“ i celej krajiny Slovákov. Boh prorocky sľubuje víťazstvo Svätopluka a nebeské pluky zaženie Černoboha do pekla (Hollý 1833: 160-162). V tomto zmysle vystupuje Cyril v línii božských hýbateľov (Mesároš 1996: 34), čo je rovina charakteristická pre eposy. Víťazstvo dané nebeskými kruhmi je možné podporiť vrúcnu modlitbou, Svätopluk sa preto modlí za svoje víťazstvo a sľubuje zaň stavbu kostolov:

„Já za to nádherní tu jeden sred mesta Ďevína,

v Nitre jeden, v Trenčíne jeden, dvoma věžma sa pnúcí,

A sto iních slavních ku tvéj cti a oslave chrámov

[...]

Aj kňazov ustanovím, abi v nich vikonávali bozkú

službu a nábožnosť; i nepoškvrněného Baranka

líbeznu každí deň obet tebe vzdávali Otče!“ (Hollý 1833: 175-176).

Naopak, pohan Radislav napriek modlitbe k Svantovítovi prehráva súboj s Koceľom (Chocil) a jeho synom Braclavom (Vratislav) po Koceľovej vrúcnej modlitbe (Hollý 1833: 185). Boh znovu sľubuje Cyrilovi, že Svätopluk zvíťazí nad Britwaldom, za čo Cyril ďakuje (Hollý 1833: 175, 193; Fordinálková 2003: 158-159). Následne sa predpoveď naplní. Hneď dvakrát sa objavuje motív orodovania, ktorý pripomína motív lamentácie matky Slovákov u Krista v diele Jakuba Jakobeja v evanjelickej línii, respektíve topos orodujúcej matky u J. Hollého (Kerulová 1985: 249-251; Májeková 2001: 283-284).

V prvom vydaní eposu *Svatopluk* neboli zaradené vysvetlivky, pretože J. Hollý ich podmieňoval lepším historiografickým spracovaním niektorých hesiel (Ambruš 1967: 83, 85-86), na čom už aktuálne asi aj pracoval. Vývin možno sledovať na vysvetlivkách k *Selankám*, ako vyšli v almanachu *Zora*, už s redukovanou verziou životopisu svätých Cyrila a Metoda z *Cyrlometodiády*. Vysvetlivky k tomuto eposu bolo možné spätne využiť aj pre *Svatopluka*. Zároveň J. Hollý priebežne pracoval na novej verzii vysvetliviek pre oba eposy a zaradil ju do súborného vydania svojho diela (Hollý 1842c: 131-168).

### Cyrlometodiáda

Nadväzujúcim eposom, so zaujímavou posunutým námetom v epickej línii (náboženský spor a víťazstvo slovanskej liturgie), bola *Cyrlometodiáda* (1835). J. Hollý na nej začal pracovať v roku 1834 a dokončil ju na začiatku roku 1835 (v korešpondencii J. Palkovičovi a M. Hamuljakovi píše o rokoch 1833 – 1834; Ambruš 1967: 91, 89, 100, 158). Cieľom eposu, ako písal J. Palkovičovi, bolo rozšíriť poznanie o kristianizácii Slovanov: „S této básně naučá sa Slováci, jak náboženstvo kresťanske u nich povstalo a rozšírené bolo“ (Ambruš 1967: 91). Celý obsah eposu prakticky naznačil v dedikácii M. Hamuljakovi. Obdobné slová opakoval v úvode prvého spevu eposu (Hollý 1835b: I-II, 1-2). Uvažoval o opätovnom využití obrazu svätých Cyrila a Metoda, ktorý vyšiel v almanachu *Zora* (Hollý 1835d: 140), no vo vydaniach *Cyrlometodiády* zaradený nebol (Ambruš 1967: 95).

Hoci J. Hollý zvyrazňoval nezávislú vôľu Slovákov prijať kresťanstvo, spomínal, že o jeho šírenie sa usilujú aj nemeckí kňazi. Rastislav vo svojich úvahách pochybuje o prínose šírenia ich učenia – jednak pre jazykovú bariéru, jednak preto, že ho považoval za „podvodu nástroj“. Až slovanské písmo, vytvorené Konštantínom, a bohoslužby v tomto jazyku mali Rastislava presvedčiť, že to povedie ku konečnej kristianizácii krajiny a likvidácii „modlárstva“. S posolstvom k byzantskému cisárovi Michalovi, aby k nim vyslal „podobných posvátcancov“, súhlasia aj *Svätopluk* a *Kocel* (Hollý 1835b: 3). Zaujímavá je aj voľba darov, ktoré s posolstvom posielajú do Carihradu: tri zlaté prúťiky, klásky, labutie vajcia z podobného kovu, „to všetko samozroslé a na Tatrách niekde našli“ (Hollý 1835b: 3; Kollár 1832: 388).<sup>4</sup> Medzi darmi boli zlatá hlava modly Perúna z Devína, sobolí kožuch pre cisára a liečivý turčiansky olejček (Hollý 1835b: 3-4; Tibenský – Urbancová 2003: 82-84). Bol to odkaz na hlavy idolov Triglava a Svantovíta, ktoré poslali do Ríma, kde ich neskôr márne hľadal J. Kollár (Kollár 1863: 78). Posolstvo cisárovi je takmer doslovne v intenciách zachytených v *Moravsko-panonských legendách* (Hollý 1835b: 4-5): Slováci už prijali kresťanstvo, no potrebujú učiteľov, ktorí by učili a kázali v zrozumiteľnej reči. Cisár Michal reaguje pozitívne a na misiu určuje práve Konštantína a Metoda, ktorí sa vrátili z misie v krajine Bulharov. Ako jeden z dôvodov pripomenul ich znalosť slovanskej reči z ich rodného Solúna, vytvorenie písma a Konštantínov preklad Písma svätého pre Slovanov. Spomenul aj ich úspechy u Chazarov a Bulharov (Hollý 1835b: 6-7).

4 Skôr než prírodniny to boli archeologické pamiatky, neskôršie aj falzá (šťasti zlaté artefakty, prípadne vyleštené bronzové, v niektorých prípadoch išlo o umelo konštruované kompozície zištných zlatníkov). Zmienky o nich sa vyskytujú hlavne u M. Bela, spomína sa aj konkrétny nález zo Zvolena (Bánik 1891: 60-61).

180 Bratia putovali cez Bulharsko k Devínu, domáce obyvateľstvo ich všade vítalo. Rastislav so sprievodom ich stretne a privíta na Glavici (Dúbravská Hlavica) (Hollý 1835b: 9) a oni mu v chráme na Devíne odovzdajú cisárske dary (Hollý 1835b: 10). V podobe exkurzu Rastislav vykladá históriu prijatia kresťanstva v regióne: v 4. storočí kráľovná Markomanov Fritigil (Fritigilda) priniesla kresťanstvo, postavila chrám a založila biskupstvo v Nitre. Kresťanstvo však zlikvidovali Huni. Po kristianizačnom tlaku Karola Veľkého Pribina postavil chrám v Nitre a Mojmir na Devíne. Na oboch miestach vznikli biskupstvá pod správou biskupov Alevína a „iného“ Metoda. Po ich smrti Bavori (Frankovia) v krajine ďalej krstili, noví kňazi neprichádzali a tí, ktorí tu už boli, neovládali domáci jazyk. Dôležitejšie než kristianizácia a vzdelávanie bolo pre Frankov šírenie ich vplyvu, jarmo, ktoré chceli Slovákom nasadiť (Hollý 1835b: 11-12). Príbeh o kráľovnej Fritigilde, ktorú v slovenskom prostredí zviditeľnil J. Papánek, prevzal J. Hollý od Timona alebo od českých autorov Tomáša Pešinu a Jana Středovského (Tibenský 1985: 161). Devín ako sídlo biskupstva spomenul asi podľa lokalizácie Š. Salagia (Tibenský 1985: 167; Fordinállová 2003: 172). Dôležité je heslo vo vysvetlivkách: „Metód: rozliční od nášeho Metóda, v bulli pápeža Eugenia II roku 824 jako devínski (Speculi Juliensis) biskup sa menuje; které biskupstvo, jako se zdá, s ním prestalo“ (Hollý 1835c: 142). Malo ísť o biskupstvo založené lorchským arcibiskupom Urolfom ešte za vlády Mojmira I. (Hollý 1835c: 143, 161). Preto spomínaného Metoda označil za „iného“, bula ale bola dobové falzum (Tibenský 1985: 167; Podolan 2018: 65).

Konštantín uvádza príklad Borisa (Boriš), kráľa Bulharov a jeho protikresťanského odporu (Hollý 1835b: 13). Metod spomenutý príklad rozvinie – jeho výklad tvorí celý druhý spev. Drastický a živý obraz posledného súdu tak otriasol Borisom, že prisľúbil prijať kresťanstvo (Hollý 1835b: 14-26). Obraz Posledného súdu bol v ikonografii i legendickom zobrazení vtedy už napevno spojený s Metodom. Pôvodne šlo o príbeh krstu Borisa za pomoci sugestívneho obrazu Posledného súdu mnícha – maliara menom Methodios, ktorý bol až sekundárne v barokovom období spojený so svätým Metodom. V stredoeurópskom priestore zohrali dôležitú úlohu názory J. Dobrovského a J. Papánka (Zervan 2014: 352-356). V intencii zdroja tak J. Hollý vôbec neuvažoval o inej identite „maliara Metoda“. Túto polohu posilňovalo napríklad vyobrazenie bratov v almanachu *Zora*, kde vizuálne takmer identické postavy odlišujú iba atribúty, ktoré držia v rukách: Konštantín má preklad Písma svätého, Metod obraz Posledného súdu (Hollý 1835d: 140). Až barokové vyznenie spevu (Šmatlák 1957a: 21; Fordinállová 2003: 173-174) súvisí s využitím starších predlôh aj v podobe jezuitskej dramatickej hry (Zervan 2014: 357-358), respektíve dobových konzervatívnych misionárskych príručiek.

V ďalšom speve zobrazil J. Hollý záujem o kristianizáciu a radosť z jej šírenia u zástupcov zo všetkých častí krajiny (i Moravy), ktorí sa zhromaždili na Devíne. Následne bratia, označení spojením „grécki bratia“ (Hollý 1835b: 29), vyrazia na púť po krajine, aby všade šíрили kresťanstvo a rúcali modly (Hollý 1835b: 27-28). Získavajú nebeský dohľad v podobe strážnych anjelov Zefona (Konštantín) a Rafaela (Metod) (Hollý 1835b: 29-30). Zaujímavé je, že J. Hollý považoval Metoda za mladšieho z bratov (Hollý 1835b: 40). V treťom speve je opísaná cesta Konštantína Slovenskom zavŕšená spálením modly Svantovíta (Svatovít) na Sit-

ne. Opísaný obrad s bielym žrebcom (Hollý 1835b: 33-35) prevzal J. Hollý z iných prameňov o obradoch svätyne v Arkone na polostrove Rujana, pôvodný zdroj bol Saxo Grammaticus (Kollár 1832: 104-105, 109; Hollý 1835a: 122); podobný zdroj použil aj pri zmienke o Svantovitovej zástave (Hollý 1835b: 39; Kollár 1832: 104). Posvätného koňa (Tátoš) a stajňu pri chráme pripomenul aj v *Bájoslovi* (Hollý 1835a: 120). Obeta v podobe ohromného koláča (Hollý 1835b: 36) pripomína oslavný „radostník“, známy v niektorých regiónoch Slovenska (Kollár 1832: 111; Čaplovič 1997 [1837]: 208-209). Putovanie a zmienky o konkrétnych lokalitách, pohanských modlách pôvodných slovanských božstiev „zaľudňujú“ a sprítomňujú krajinu. Obsírnym opisom pohanských božstiev a nadprirodzených bytostí naznačil J. Hollý dobovo obľúbený „romantický“ motív súboja kresťanstva a (slovanského) pohanstva, rozvinutý v českom prostredí (Kusáková 2005: 362-363). Edukatívna rovina vlastne oboznamovala s menami jednotlivých božstiev a bytostí. Nie všetky z použitých mien boli v tomto zmysle doložené, respektíve išlo o božstvá z inoslovanských prostredí; ich výpočet zobrazuje Hollého náhľad. Podrobnosti, heslár a všeobecné informácie o chrámoch, obetiach a zvykoch slovanského pohanstva opísal osobitne v časti *Bájoslovi (Mythologia) pohanských Slovákov*, ktorá bola zaradená medzi výkladové texty *Cyrilometodiády* aj v súbornom diele (Hollý 1835a: 109-128; Hollý 1842a: 111-128). J. Hollý síce automaticky referoval o kresťanstve ako o pravej viere, no k slovanskému pohanstvu sa nestaval nijako záporne. Niektorí jeho vyznávači dokonca viedli intelektuálne debaty. Nevychádzal teda zo staršej spisby nastavenej voči pohanstvu negatívne. Nemožno hovoriť ani o aplikácii „koloniálneho“ prístupu.

V samostatnom speve analogicky postupuje Metod Moravou. Na svojej púti zachráni vdovu, ktorá mala nasledovať mŕtveho manžela na pohrebnú hranicu, čo bol podľa Hollého pohanský slovanský zvyk (Hollý 1835b: 43-46; Hollý 1835a: 127). Nasleduje historický výklad spomínajúci Sama a Avarov, bitku s Dagobertom I., no aj superioritu kresťanstva nad modlárstvom (Hollý 1835b: 51-52) a Metodovo presviedčanie váhajúcich Čechov o spojení sa s Moravanmi a prijatí kresťanstva (Hollý 1835b: 50-51, 52-53). Podľa niektorých bádateľov šlo i o symboliku spolupráce Slovákov a Čechov (Butvin 1972: 101; Tibenský 1985: 169). Bratia sa následne stretnú znovu na Devíne, pokračujú do Nitry, kde Konštantín zostane. Metod odchádza do panónskeho Veľehradu (Blatnohrad) ku Kocelovi (Chocil), kde pokračoval vo svojej kristianizačnej misii (Hollý 1835b: 57).

Úspechy bratov vyvolali závisť bavorského kléru. Nespokojenci (historicky doložený Richbald) (Hollý 1835c: 128, 146) sa obrátia na salzburského arcibiskupa Adalwina (Hollý 1835b: 58-60). Spomínané sú historické úspechy arcibiskupov Urolfa a Liutprama (Hollý 1835b: 60-61). Adalwin zvoláva snem, kde sa radí, ako sa vysporiadať s Metodom (cirkevná kľatba, vyhnanie) (Hollý 1835b: 62-63). Posolstvo k pápežovi Mikulášovi do Ríma obviňuje Metoda z likvidácie latinskej liturgie a presadenia slovanskej (Hollý 1835b: 64-65). Pápež následne pozval Konštantína a Metoda, aby si vypočul ich vysvetlenie. Rastislav im cestu odporučí, nech obhájajú slovanskú liturgiu, aby sa mohla ďalej rozvíjať (Hollý 1835b: 65-66). K poslom mal patriť Slavomír, príbuzný Rastislava, ktorý si sám zvolil kňazský stav (Hollý 1835b: 67), a konvertiti. Gorazd mal ako miestny duchovný vodca zostať doma. S posolstvom niesli ostatky svätého Klimenta (Klémens), ktoré na Kryme našiel počas misie k Chazarom Konštantín (Hollý 1835b: 69-70).

J. Hollý na tomto mieste predbieha vývin a vo vsuvke opisuje udalosti z budúcnosti: po návrate Metoda z Ríma bol Gorazd menovaný biskupom, no svoje miesto musel prenechať Vichingovi (Wichín). Ten však potláčal slovan- ský rítus a mal spory s Metodom, hoci mu mal byť podriadený. Chronologicky predčasne (s ohľadom na dej *Cyrlometodiády*) tu spomenul smrť Konštantína, ktorý sa utiahol do ústrania pod menom Cyril (Hollý 1835b: 68-69). Vsuvka bola potrebná, aby z hľadiska eposu negatívne historické udalosti v chronologickej perspektíve nezatienili tradičné veľké víťazstvo zobrazené v šiestom speve.

Bratov v Ríme slávnostne prijíma už pápež Hadrián II. (Adrián), ktorý sa veľmi zaujíma o prinesené relikvie svätého Klimenta a okolnosti ich nálezu. J. Hollý na toto miesto vložil časť legendy spojenú s ich vyzdvihnutím s Božou pomocou (ustúpením mora). Ostatky boli uložené na oltár v chráme a odvtedy sa začali diať zázraky (Hollý 1835b: 71-76). Pápež vyzve bratov k vyznaniu vie- ry, aby posúdil, či je škodlivé. Konštantín tak urobí a uzná vedúce postavenie rímskej cirkvi. Pápež vyhlási žalobu Nemcov za neoprávnenú, no chce poznať dôvody na zavedenie slovanskej liturgie a reči (Hollý 1835b: 77-78). Konštantín to vysvetľuje nechutou a odporom Bulharov k obradom v im neznámom jazyku a božským vnuknutím zo svojho sna. V tejto súvislosti uvádza „jazykové“ nábo- ženské výroky (kráľ Dávid, svätý Pavol). Vydáva sa na milosť rozhodnutiu rím- skeho cirkevného zhromaždenia, ktoré najprv s jeho výkladom nesúhlasí. Pápež im vyloží svoj názor, kde spomenie aj „politický“ rozmer (ak liturgiu nepovolí „západná cirkev“, obrátia sa Slováci a Bulhari k východnej cirkvi), rovnako aj precedensy (asýrska, arménska a koptská cirkev), avšak zhromaždenie nepre- svedčí (Hollý 1835b: 78-82). Situáciu rozhodne až božský zásah, ktorý zvráti ná- zor zhromaždenia a slovanská liturgia je povolená. Konštantín ešte žiada arcibiskupský post nepodriadený existujúcej nemeckej správe. Pápež oboch bratov vymenuje za biskupov a niektorých členov ich sprievodu vysväti za kňazov. Za najvyššieho správcu určí Konštantína, Metoda za jeho podriadeného a pošle ich naspäť (Hollý 1835b: 82-84). V zmysle žánrovej formy eposu išlo o záverečné veľ- ké víťazstvo. Tu J. Hollý upravil historickú realitu (Fordinálová 1985b: 207), lebo pre Konštantínov zdravotný stav a jeho smrť pápež poveril najvyššou správou Metoda. J. Hollý uvažoval o práve staršieho brata (za ktorého mylne považoval Konštantína), s ktorým spájal vytvorenie slovanského písma (abecedy) a slovan- skej liturgie. Hollému stačilo pápežovo potvrdenie pravovernosti bratov, sám ni- kde nezvýrazňoval slovenskú príslušnosť k východnej cirkvi, hoci vedel o gréc- kom obrade. Dovršenie osudov naznačil v piatom speve.

### Životopis svätých Cyrila a Metoda slovenských blahozvestov

Vydanie *Cyrlometodiády* ohlasoval J. Hollý v almanachu *Zora* skráteným životo- pisom svätých Cyrila a Metoda (vynechal niektoré časti, hlavne v závere textu), súborom úvodných zhrnutí obsahu jednotlivých spevov v próze a krátkou veršo- vou ukážkou. Text dopĺňal celostránkový obrázok vierozvestcov. Úplný životo- pisný medailón *Životopis svatích Cyrilla a Metóda slovenských blahozvestov* zaradil až do prvého i súborného vydania eposu (Hollý 1835e; Hollý 1842d). Začiatkom decembra 1834 písal M. Hamuljakovi, že celý životopis má už pripravený (Am- bruš 1967: 99), z tejto verzie vychádzal pri príprave „upútavky“ do almanachu *Zora*. Použil vlastné zdroje, ďalšie texty mu poradil a poslal J. Kollár, v životopis-

nej časti medailónu ale už neurobil žiadne ďalšie úpravy. Biskup Jozef Vurum, propagátor cyrilo-metodskej tematiky, mu pomohol pri šírení a predaji eposu rozoslaním listu dekanom Nitrianskej diecézy, kde epos označil za „životopis sv. Cyrila a Metoda vo veršoch“ (Belás 1993: 73).

J. Hollý sa venoval menám bratov (od 15. storočia sa v českom prostredí používala aj forma Crha a Strachota). Naznačil ich vznešený pôvod zo Solúna. Predpokladal, že slovanský jazyk sa mohli naučiť už v rodnom meste či jeho okolí. Vznik abecedy spájal s Konštantínom a kládol do roku 855 v Carihrade; nasledovali preklady Evanjelia a Žaltára. Metod bol mních a zaoberal sa aj maliarstvom (Hollý 1835d: 141).

Opísal Konštantínovu misiu k Chazarom. Naučil sa miestny chazarský jazyk a nejaký čas strávil na polostrove Krym, kde našiel telo svätého Klimenta (Klémens). Iba stručne pripomenul, že Klimenta tam vypovedal do vyhnanstva cisár Traján a neskôr ho popravili. Podľa legendy ho hodili do mora s kotvou na krku a utopil sa. Paradoxne, príbeh podrobnejšie opísal v *Cyrilometodiáde*. Neúspech misie fakticky zamlčal (či postupoval v intencii zdrojov) a spomenul iba, že v krajine Chazarov Konštantín plnil misionársku činnosť (Hollý 1835d: 142). Nasledovala misia k Bulharom, ktorú iba spomenul – spracovanie v *Cyrilometodiáde* bolo opäť obsažnejšie. Pripomenul, že buď v tejto dobe, alebo už pred odchodom k Chazarom pripravil Konštantín slovanskú liturgiu (Hollý 1835d: 143).

Nasledoval opis situácie Rastislava. J. Hollý vynechal protinemecký tón, uvádza, že Slováci už boli väčšinou pokrstení, a opakuje, že Rastislav žiadal učiteľov, ktorí by ich „ve víre kresťanskej lepšej vinnaučovali, Písmo svaté jím prekládali“ (Hollý 1835d: 143), v explicitnej podobe vynechal otázku zrozumiteľného jazyka. Cisár Michal vyslal Konštantína a Metoda, ktorí prišli na naše územie v roku 863, následne pol roka učili viere, likvidovali modly, stavali kostoly a pripravovali žiakov na kňazstvo.

Na rozdiel od *Cyrilometodiády* tu J. Hollý naznačil iný motív, prečo pápež v roku 867 pozval bratov do Ríma: „z veľkým potešením očul o bratroch“ (Hollý 1835d: 143). Naznačil výmenu na Petrovom stolci aj s presnými dátumami. Znovu spomenul slávnostné privítanie novým pápežom Hadriánom II. pred bránami mesta pri prinesení ostatkov svätého Klimenta, ktoré uložili v chráme svätého Klimenta. Následne boli obaja bratia vymenovaní za biskupov, učeníci vysvätení za kňazov a diaconov a mali sa vrátiť domov. Konštantín zostal v Ríme, vstúpil do kláštora, kde prijal meno Cyril (Cirill/Kirill). Chorý zomrel po štyridsiatich dňoch (14. februára) a bol pochovaný práve v Kostole svätého Klimenta (Hollý 1835d: 144). Táto časť životného príbehu bratov bola fakticky zahrnutá i v epose.

Rozsiahlejšia zvyšná časť textu sa venovala Metodovmu pôsobeniu po odchode z Ríma. Nejednoznačne (či mal titul pôvodne patriť Konštantínovi) vyznieva výklad, že Metod bol po smrti brata ustanovený za arcibiskupa a vrátil sa na Veľkú Moravu. J. Hollý – v intencii Š. Salagia – uvádza, že nemal stále sídlo. Vymenúva však možné lokalizácie: Rastislavov Velehrad (Devín?), moravský Velehrad, mesto Morava na hraniciach Panónie (?), Belehrad v Srbsku, Velehrad v Dolnej Panónii (Mosburg, Blatnohrad) či v Sirmiu (Hollý 1835d: 144-145). Pod menom Velehrad chápal Staré Mesto na Morave (Uherské Hradište), Velehrad bol ale Blatnohrad (Hollý 1835c: 128, 132, 146, 161). Poznal list pápeža Jána VIII.,

184 roč. 73, 2026, č. 2 ktorý Metoda označoval za arcibiskupa Moravy a Panónie. V rokoch 869 – 872 sa Metod zdržiaval u Pribinovho syna Koceľa. Praktikoval tu slovanskú liturgiu, oslabil latinskú a dostal sa do sporu s tamojšími nemeckými kňazmi. Do Salzburgu preto odišiel arcikňaz Richbald (Hollý 1835c: 128, 146). Spor mal v roku 874 riešiť pápež Ján VIII., zastal sa Metoda a vzal ho pod ochranu. Pre nároky salzburského arcibiskupstva spory o slovanskú liturgiu neustávali. Pápež ju preto v roku 878 zakázal. V roku 879 bol Metod predvolaný do Ríma, aby ozrejmil svoju činnosť. V roku 880 sa mu podarilo očistiť a dosiahnuť (znovu)po-volenie slovanskej liturgie. Z listu pápeža Svätoplukovi z júna 880 preto J. Hollý urobil rozsiahly výťah (Hollý 1835d: 146-148). Potvrdená bola hodnosť arcibisku-pa pre Metoda a biskupský post pre Vichinga v Nitre; do Ríma mal byť vyslaný ďalší adept na biskupa, aby bola provincia aj vo svätení biskupov samostatná. Slovanský jazyk bol povolený, mal mu však predchádzať latinský výklad. Ak by ale Svätopluk uprednostnil latinskú liturgiu, jej aplikácia bola pápežom prikáza-ná. Metod sa následne mal vrátiť na Moravu.

Po návrate z Ríma mal Metod problém s Vichingom, ktorý z krajiny vy-hnal Gorazda a jeho žiakov. Metod sa listom obrátil na pápeža, ktorý mu osved-čil priazeň a podporu (Hollý 1835d: 148-149), všetko ale zostalo pri starom. Svä-topluk ho nepodporil, preto sa vydal do Ríma. Podľa J. Hollého Metod v Ríme zomrel a bol pochovaný v Kostole svätého Klimenta. Po roku 881 mali totiž o Me-todovi chýbať historické zmienky. Na záver zrekapituloval termíny sviatku svä-tých Cyrila a Metoda (Hollý 1835d: 149-150).

Podrobnejší výklad sa dá nájsť iba v úplnom životopisnom medailóne vo vydaniach *Cyrylometodiády* (Hollý 1835e; 1842d). Je v ňom rozvinutý rodinný pôvod bratov, explicitne ich otec Lev (Leo) (Hollý 1835e: 85). Takisto uvádza po-menovanie najstaršej abecedy – cyrilika (Hollý 1835e: 86), čo zodpovedalo do-bovému pokrivenému názoru: cyrilika bola považovaná za abecedu vytvorenú Konštantínom a hlaholika za jej mladší derivát. Iba tu bola zmienka o Konštan-tínovom vzťahu s patriarchom Fóciom (čo je viac rozpracované v heslách vysvet-liviek) (Hollý 1835e: 86). J. Hollý v tejto verzii podrobnejšie opísal boje Frankov s Rastislavom, osud Rastislava, nástup Svätopluka k moci; zvýraznil pobyt Me-toda u Koceľa až v roku 872. Podrobnejšie sa venoval nárokom salzburského arcibiskupstva podľa *Conversia* (Hollý 1835e: 90). Detailnejšie naznačil hru pá-peža, ktorý chcel posilniť, respektíve obnoviť svoju moc nad Panóniou ako cir-kevnou provinciou (Hollý 1835e: 90-91). Rovnako iba v tejto práci spomenul list zo 14. júna 879, kde uvádza ako adresáta Tuventára (Tventaro de Morauna), čo mal byť Svätopluk. Pápež predvolal Metoda v liste adresovanému jemu osobne s rovnakým dátumom (Hollý 1835e: 92). Metod pokrstil na Svätoplukovom dvore české knieža Bořivoja s tridsiatimi spoločníkmi v roku 880, respektíve 879, ako to doatal J. Hollý (Hollý 1835e: 94).

Pridaný bol záver, ktorý opisuje udalosti na Veľkej Morave v cirkevnej sfére po údajnej Metodovej smrti (u Hollého 881, podľa dnešných znalostí 885). Viching, podľa J. Hollého Nemec (Šváb), likvidoval slovanskú liturgiu podľa sta-noviska pasovského biskupstva a salzburského arcibiskupstva, ktoré sa usilovali obnoviť svoju administratívnu hegemoniu. Osudu Vichinga sa J. Hollý nevenoval. Spomenul až príchod arcibiskupa Jána a biskupov Benedikta a Daniela a na-stoľovanie latinskej liturgie. Slovanská liturgia sa mala udržať u južnovýchod-

ných Slovanov (Hollý 1835e: 96). Iba v rozšírenej verzii sa nachádza záverečná časť venovaná slovanskému písmu, respektíve abecedám (Hollý 1835e: 97-106). Úplne na záver zaradil ukážky znakov cyriliky a latinky, príklady z textov, ich prepis do latinky a slovenský preklad (Hollý 1835e: 106-108). Aj tu opakoval rozdiel medzi cyrilikou (cirillica) Konštantína a hlaholikou (bukvica) (Hollý 1835e: 97-98). Konštantín použil grécku abecedu doplnenú arménskymi, koptskými a fenickými znakmi, ktorým dal slovanské názvy. Podľa J. Hollého písmo prebrali Rusi a jeho upravenú verziu z doby Petra Veľkého zasa Srbi. Cirkevné knihy sa v tomto prostredí tlačili cyrilskými, svetské novoruskými znakmi. Dobovo považoval hlaholiku za mladší derivát z 13. storočia, spojený so svätým Hieronýmom, ktorý ako údajný rodák z dalmátskeho Stridonu mal byť Slovanom (Hollý 1835e: 97). Používanie abecedy vtedy schválil pápež (Hollý 1835e: 97), ale Hieroným sa narodil v 4. storočí, takže spojitost s 13. storočím je mylná. Rozdiel bol aj v tom, že cyrilská abeceda sa mala viazať so slovansko-gréckym rítom a (novo)hlaholská so slovansko-latinským (Hollý 1835e: 98, 96).

J. Hollý síce vedel o prvých prekladoch Písma svätého do starej cirkevnej slovančiny, doboví bádatelia ale nevedeli rozlíšiť autorstvo Konštantína či Metoda; Metod mal údajne na preklady viac času. Každopádne J. Hollý venoval priestor rôznym (i historickým) názorom na ich prekladateľskú činnosť (Hollý 1835e: 98-100). Následne uviedol neskoršie preklady do staroslovienci-ny a prehľad staroslovienskeho písomníctva (Hollý 1835e: 100-101). Podľa neho stará cirkevná slovančina nebola „matkou slovanských jazykov“, ale iba jednou z ich vetiev, a naznačil jej príslušnosť k južnovýchodným slovanským jazykom (Hollý 1835e: 101-102). „Jazik tehdajších Moravcov anebo včilajších Slovákov okolo Nítri už tenkrát v IX století s túto volgársko-slovenskú anebo serbskú řečú mohel něbit jeden“ (Hollý 1835e: 102). Ide o tézu J. Dobrovského, hoci J. Hollý uviedol aj názor Andrzeja Kucharského, že išlo o ruské nárečie. S A. Kucharským sa stretol aj osobne (o tomto stretnutí písal v liste J. Palkovičovi; Ambruš 1967: 45). Opakuje, že stará cirkevná slovenčina musela byť už cizelovaným jazykom národa, ktorý nebol divý a barbarský – iba tak sa dala vysvetliť úroveň prekladu. Zrekapituloval i novoveké vydania jej gramatik (Hollý 1835e: 101-103).

V závere sa usiloval v podobe dobovo obľúbenej formy katechizmu riešiť zásadné otázky o pôvode obradu a úlohe oboch vierožvestcov pri jeho šírení. V odpovedi na otázku „Bollí obrad slovensko-gréckí do Čech od Metodá uvedení?“ (Hollý 1835e: 103-104) spochybnil právo arcibiskupského úradu nad Čechmi. Keďže podľa neho Metod pokrstil Bořivoja buď v roku 880 alebo 879, grécky obrad mohol byť implementovaný iba čiastočne. Pripomína peripetie slovanského kláštora na Sázave v 11. storočí. V 14. storočí založil Karol IV. kláštor Emauzy, no už podľa slovansko-latinského obradu. V Poľsku aj v českom prostredí dominovala latinská liturgia.

Ďalej sa pýtal: „Bollí slovensko-gréckí obrad od Cirilla a Metodá u nít-ranských a tatranských Slovákov uvedení?“ (Hollý 1835e: 104-106). Hoci kresťanstvo na „slovenskom“ území šírili najprv nemeckí kňazi používajúci latinskú liturgiu, ich počet nebol dostatočný. Rastislav sa usiloval riešiť situáciu prijatím Konštantína a Metoda; po ich príchode sa bohoslovci pripravovali podľa slovenskej liturgie. V súperení zvíťazila latinská liturgia až po zásahu pápeža okolo roku 889, následne však cirkev zničili Maďari. Zvyšky údajne prežili do čias svätého

186 Štefana, čo mal dokladať cyrilský nápis na mešci svätého Štefana z cisárskej pokladnice vo Viedni. Mnisi zo Sázavského kláštora sa opakovane pohybovali medzi českým a uhorským prostredím. Pieseň *Hospodine, pomiluj ny* údajne priniesol svätý Vojtech zo slovenského prostredia, čo J. Hollý prevzal asi od J. Dobrovského (Kollár 1832: 288; Rišková 2014: 212, 215). V Uhorsku sa slovanský obrad vraj zachoval dlhšie a v širšej miere, zo súdobých čias uviedol Srbov a Rusínov (Rusňáci).

Životopisný náčrt ucelene opisoval a hodnotil život a dielo oboch bratov, v špeciálnej časti sa J. Hollý venoval slovanským abecedám a starej cirkevnej slovančine. Prekvapuje absencia niektorých tém, rozvinutých v samotnom epose. Tieto chýbajúce fragmenty sú často v heslách *Vysvetliviek*. Z toho vyplýva, že životopisný medailón je vlastne veľkým heslom o svätých Cyrilovi a Metodovi. Aby nedochádzalo k opakovaniu, J. Hollý vynechal tie časti, ktoré boli vo *Vysvetlivkách*. Podobným veľkým združeným heslom o slovanskom „pohanstve“ bolo *Bájoslovie* (hoci s vlastným heslárom). Toto riešenie má s ohľadom na plynulosť výkladu (združenie tém) svoju logiku. Podľa Júliusa Mesároša zhrnutie faktografie bez básnicky viazaného jazyka malo príbeh sprístupniť širšej verejnosti prostredníctvom vzdelaného čitateľa (kňazi, učitelia) (Mesároš 1996: 36), kniha však bola určená jednoznačne intelektuálnej elite.

## Vysvetlivky

Ďalšiu rovinu výkladu obsahovali heslá vysvetliviek k eposu (Hollý 1835c), ktoré dopĺňali informačný súpis *Životopisu a Bájoslovia*. V prepracovanej verzii sa objavili ako zlúčené vysvetlivky v súbornom diele, kde boli eposy *Svatopluk* a *Cyriľometodiáda* zaradené do jedného zväzku (Hollý 1842c; Ambruš 1967: 135). Hoci niektoré heslá boli v tejto verzii prepracované, netýka sa to hesiel k sledovanej cyrilo-metodskej problematike.

Prvotná verzia obsahovala heslá k osobnostiam, ako boli salzburskí biskupi: Adalram (Adalrám), Adalwin (Adalwín), Liupram (Luitprám) (Hollý 1835c: 128, 141, 146), pasovský biskup Runhár (Hollý 1835c: 149), pápeži v sledovanom období: Hadrián II. (Adrián), Mikuláš I., Ján VIII. (Hollý 1835c: 129, 134, 142, 154, 159, 163), lorchský arcibiskup Urolf (Hollý 1835c: 161, 143), nitriansky kňaz Alewín (Hollý 1835c: 129), Gorazd a Viching (Hollý 1835c: 129, 134, 154, 162-163). Pripomenul konštantínopolského patriarchu Fócia, jeho vzťah ku Konštantínovi a vieroučné spory (Hollý 1835c: 133, 134, 163), rovnako Ignatia (Ignác) (Hollý 1835c: 137-138, 163). Pápežom bol aj svätý Kliment (Kľemens), legenda o ňom je súčasťou jeho hesla (Hollý 1835c: 138-139). Ako J. Hollý písal J. Kollárovi, pri spracovaní tohto hesla čerpal „iba“ z breviára (Ambruš 1967: 96). Heslo o bulharskom panovníkovi Borisovi dáva podrobnejšiu perspektívu kristianizačným snahám v krajine a situácii podobnej Rastislavovej (úsilie o oslabenie vplyvu nemeckého kléru) (Hollý 1835c: 131, 161). Pozadie dopĺňa heslo o Bulharoch ako etniku (Hollý 1835c: 162-163). K bulharskému prostrediu patrili aj mních Kufar (Teodór Kufara) ako zajatec Bulharov (Hollý 1835c: 140).

Devín (Ďevín) poznal J. Hollý pod nemeckým názvom Theben, no uvádzal i meno Speculi Julium, čo súviselo s údajným biskupstvom za Mojmíra I. Situoval ho k sútoku Moravy a Dunaja a spájal s Rastislavovou „nevýslovnou“ pevnosťou a zmienkou vo *Fuldských análoch* (Hollý 1835c: 132-133.) Na viace-

rých miestach je zrejmé, že Devín považoval za centrum Veľkej Moravy (Butvin 1971: 3). Sám v Devíne nikdy nebol, vnímal ho ako nemecké mestečko a ako písal M. Hamuljakovi, Devín si predstavoval podľa obrázka, ktorý videl (Ambruš 1967: 90, 101). K údaju o kristianizácii za kráľovnej Markomanov Fritigildy (Fritigil Rozemunda) cituje Timonov *Obraz starého Uhorska* (1733). Uvádza aj jeho pochybnosti o biskupstvách a biskupoch v Olomouci a Nitre (Hollý 1835c: 134). Kristianizáciu územia Poľska ani okrajovo nespája s Metodom, spája ho až s romom 965 (Hollý 1835c: 145).

### Žalospevy a Katolícky spevník

V úvode *Žalospevov* (Umka ponúka básnika...) sa nachádza rekapitulácia Hollého diel, navyše, *Žalospevy* pripájajú k *Cyrlometodiáde* alternatívnu motiváciu: „jak vyprosení s Cárihradu bratri, / Konštantín a Metod sem Tatri došli učiť“ (Hollý 1841: 112). V žalospeve *Naríkání Rastislava* Rastislav smúti, že už nikdy neuvidí Devín ani Metoda (Hollý 1841: 136-137). V žalospeve *Lúčení Svatoboga Svatoplukoviča zoborského pústevníka* vyniká iná rovina činnosti bratov na príklade pustovníka Pravdoslava – Cyril ho mal učiť písmo (aj Písmo sväté, respektíve iné náboženské texty), Metod zase maľovať. Pravdoslav sa staral o maliarsku výzdobu kostolov v Blatnohrade i Velehrade ako hlavnom sídle Veľkej Moravy (Hollý 1841: 140-141, 144). Ďalším rozmerom bolo vyučovanie synov Svätopluka, Svätoboj spomínal, ako ho Metod učil nábožné piesne. Spomínal i na hostinu Rastislava na počesť príchodu oboch bratov (Hollý 1841: 144). J. Hollý bernolákovské úsilie a prepojenie so svätými Cyrilom a Metodom symbolicky uzatvára prijatím J. Palkoviča na nebesá: „Tam vítá ho Cirill, tam brat rovne Metod“ (Hollý 1841: 153; Fordinálová 2003: 352).

Hlavne náboženskú rovinu v plejáde náboženských motívov, dynastických, domácich, stredoeurópskych a iných svätcov ponúkajú piesne venované svätým Cyrilovi a Metodovi v *Katolíckom spevníku*. Oslavné spevy tvorili akýsi náboženský náprotivok Hollého ód a príležitostných básní (Hamada 1991: 69; Kútnik 1996 [1981]: 302), takže spevník sa dá vnímať ako pomyselné uzavretie jeho básnického diela. Prvý diel spevníka vyšiel v súbornom diele a súbežne samostatne (1842), druhý diel iba samostatne (1846). J. Hollý v názve *O ss. Cirilovi a Metodovi (Crhovi a Strachotovi), slovenských národov apoštoloch* uvádza ich meno aj v staršom formáte, pravdepodobne s ohľadom na staršiu náboženskú tradíciu. V prvom diele spevníka je témou tejto piesne príbeh o ich pôsobení na Veľkej Morave: pozvanie od Rastislava, kristianizácia krajiny, budovanie chrámov, preklad *Písma svätého*, obhájenie slovanskej liturgie. „Plesanie“ národa je odkazom na radostné prijatie obyvateľmi podľa *Nestorovho letopisu* (Hollý 1842b: 265-266; Podolan 2013: 204). Pieseň v druhom diele pripomína skôr stručný veršovaný životopis: bratia sa narodili v Solúne, misijne pôsobili u Chazarov a Bulharov, na Veľkej Morave učili obyvateľov, ničili modly pohanských bohov, stavali chrámy a používali slovanský jazyk (Hollý 1846: 140-141).

J. Hollý sa zaujímal o minulosť už od svojich študentských čias. Historická štylizácia, ktorá prestupuje značnou časťou jeho literárneho diela, bola potrebná na uchopenie napodobneniny (klasicizmus) i náhrady („romantizmus“) a súvisela so slovenskou adaptáciou antických vzorov, tém a foriem. Inštrumentalizácia obdobia zlatého veku Veľkej Moravy súvisela u neho aj s národným cítením či „prežívaním“ rodného prostredia. Spojenie so Slovákmi a konceptom národnej samostatnosti mu bolo prirodzené. Cyrilo-metodská problematika predstavovala časť historického veľkomoravského odkazu, hlavné línie jej uchopenia a prezentovania boli vtedy rovnaké u slovenských intelektuálov tak katolíckych, ako aj evanjelických. Hollého tvorba podkladov na uveriteľné historické prostredie pripomínala bežnú vedeckú heuristiku. Preštudoval hodnotné historiografické práce 18. aj 19. storočia a urobil si vcelku slušný základ na ich prezentáciu. Úroveň jeho znalostí presahovala dobový štandard a náležite ju oceňovali recipienti jeho diela. Okrem staršieho súhrnu faktografie využil aj poznatky relatívne nových prác, ktoré aplikoval prakticky automaticky.

Sledovanú problematiku prezentoval vo viacerých svojich dielach a vytvoril kompozíciu vo viacerých vrstvách. Zobrazenie faktografie a životného príbehu podal najprv výberovo v epose *Svatopluk*, ucelený opis v epose *Cyrilometodiáda*, no najpodrobnejšie sa problematike venoval až vo *Vysvetlivkách* a životopisnom medailóne oboch svätcov. Hoci dôležitosť eposov tkvela vlastne v overení funkčnosti spisovného slovenského jazyka (berňolákovčina) a aplikovania prozódie na úrovni antických vzorov, dobovo bol pre potreby národného hnutia dôležitý aj výber tém a ich súčastí. Cyrilo-metodská tematika odkazovala na tradíciu katolíckeho hagiografického písomníctva, J. Hollý v niektorých prípadoch nadviazal na „zastaranú“ obraznosť baroka, v skutočnosti zobrazenie obsahovo korelovalo s dobovo aktuálnymi zisteniami a poznatkami (spojenie kňaza Metoda a „maliara Metoda“). V niektorých prípadoch išlo o chybné informácie, ktorých použitie bolo dobovo bežné (vláda Fritigildy, listinné falzum pápeža Eugena II., priorita cyriliky a jej spojenie so svätým Konštantínom, dátum Metodovej smrti). Komplexný súhrn vedomostí, ktoré sú dnes bežnou intelektuálnou výbavou, bol v slovenskom prostredí prezentovaný vôbec po prvý raz. Národný rozmer posilňovali silné pozitívne prvky (samostatnosť Slovákov v ranom stredoveku, štátnosť v podobe Veľkej Moravy, dávna kresťanská kultúra, priorita kristianizácie stredoeurópskeho priestoru v kombinácii so slovanskou liturgiou, vzdelanosť a nábožnosť). V symbolickej rovine bola činnosť svätých Konštantína a Metoda (vzdelanie, spisovný jazyk) prepájaná s obdobnými činnosťami katolíckej a evanjelickej inteligencie, v podstate tak išlo o nadkonfesijnálny jednotiaci rámec. Spracovanie J. Hollého navyše zvýšilo záujem o štúdium histórie a vytvorilo priestor na jej ďalšie umelecké rozvíjanie a historickú inštrumentalizáciu témy.

- AMBRUŠ, Ján, ed., 1967. *Korešpondencia Jána Hollého*. Martin: Matica slovenská.
- ČAPLOVIČ, Ján, 1997 [1837]. *Etnografia Slovákov v Uhorsku*. Edične pripravil Rudolf Brtáš. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- HOLLÝ, Ján [HOLLÝ, Gan], 1833. *Swatopluk. Wítazská Báseň we dwanacti Spewoch*. Trnawa: U Gana Krstf. Gelinka.
- HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gan], 1835a. Bágoslowí (Mythologia) pohanských Slowá-kow. In HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gan]. *Cirillo-Metodiada*. Budín: Literami Král. Univers. Tlačárne, s. 109-127.
- HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gan], 1835b. *Cirillo-Metodiada. Wítazská Báseň w šesti Spewoch*. Budín: Literami Král. Univers. Tlačárne.
- HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gan], 1835c. Wiswetlení k Básni Cirillo-Metodiadi. In HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gan]. *Cirillo-Metodiada*. Budín: Literami Král. Univers. Tlačárne, s. 128-163.
- HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gan], 1835d. Žiwotopis SS Cirilla a Metóda slowenských Blahozwestov. In Zora. *Almanach na rok 1835*. Budín: Literami Král. Univers. Tiskárne, s. 139-150.
- HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gan], 1835e. Žiwotopis Swatich Cirilla a Metóda slowenských Blahozwestov. In HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gan]. *Cirillo-Metodiada*. Budín: Literami král. Univers. Tlačárne, s. 85-108.
- HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gan], 1841. Žalospewi. In HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gán]. *Bás-  
ňe Gana Hollého*. Zv. 1. Budín: Literami Král. Uher. Univers. Tiskárne, s. 111-158.
- HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gan], 1842a. Bágoslowí (Mythologia) pohanských Slowá-kow. In HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gan]. *Básňe Gana Hollého*. Zv. 3. Budín: Spolok Milowníkow Reči a Literaturi slowenskég Literami Král. Uher. Univers. Tiskárne, s. 113-128.
- HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gan], 1842b. Katolíckí Spewník. In HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gán]. *Básňe Gana Hollého*. Zv. 3. Budín: Spolok Milowníkow Reči a Literaturi slowenskég Literami Král. Uher. Univers. Tiskárne, s. 171-400.
- HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gan], 1842c. Wiswetlení k Básňám, zwlášte Swatopluka a Cirillo-Metodiadi. In HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gan]. *Básňe Gana Hollého*. Zv. 3. Budín: Spolok Milowníkow Reči a Literaturi slowenskég Literami Král. Uher. Univers. Tiskárne, s. 131-168.
- HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gaán], 1842d. Žiwotopis Swatich Cyrilla a Metóda slowenských Blahozwestov. In HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Gan]. *Básňe Gana Hollého*. Zv. 3. Budín: Spolok Milowníkow Reči a Literaturi slowenskég Literami Král. Uher. Univers. Tiskárne, s. 91-110.
- HOLLÝ, Ján [HOLLÍ, Jan], 1846. *Katolíckí Spewník obsahující Pesně na všecky wí-ročné Slawnosti, gako též Pesně o Swatich Božích, a w rozličných Časoch a Potre-bách*. Budín: Literami kr. uniwers. Tlačárne.
- INTIBUS, Anton [N-c.], 1854. Nejbližší okolí Dobré Vody. Světozor. *Slovenské noviny*, roč. 5, č. 62, s. 248-249.
- KOLLÁR, Jan, 1832. *Wýklad čili Přjmetky a Wyswětliwky ku Sláwy Dceře*. Pešť: Tiskem Trattnera a Károliho.
- KOLLÁR, Jan, 1863. Cestopis druhý. In KOLLÁR, Jan. *Spisy Jana Kollára. Díel 4. Cestopis druhý a Paměti*. Praha: Nákladem knihkupectví I. L. Kober.
- MAŤOVČÍK, Augustín, ed., 1989. *Listy Martina Hamuljaka II (1834 - 1859)*. Martin: Matica slovenská.
- PETROVIČ, Jozef, 1964 [1842]. Životopis Jána Hollého. In AMBRUŠ, Jozef, ed. *Ján Hollý očami svojich súčasníkov*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, s. 44-48.
- ŠTÚR, Ľudovít, 1846. *Nárečja slovenskuo alebo potreba písania v tomto nárečí*. Prešporok: V tlačiarňi K. F. Wiganda.

## Literatúra

- AMBRUŠ, Jozef, 1982. Učítelia Jána Hollého. In *Literárny archív 18/81*. Martin: Matica slovenská, s. 90-100.

- 190 BAGIN, Anton, 1993. Cyrilometodská tradícia u bernolákovcov. In PETRÁŠ, Milan, ed. *Slovenské učení tovarišstvo 1792 – 1992*. Trnava: Západoslovenské múzeum, s. 41-43.
- BÁNIK, Juraj, 1891. *Slobodné a kráľovské mesto Zvolen. Opis historicko-topografický*. Turčiansky Sv. Martin: Tlačou kníhtlačiarско-účastinárskeho spolku.
- BELÁS, Ladislav, 1993. Nitrianske bernolákovské zaujímavosti. In PETRÁŠ, Milan, ed. *Slovenské učení tovarišstvo 1792 – 1992*. Trnava: Západoslovenské múzeum, s. 70-74.
- BÍLIK, René, 1989. Historické vedomie a detský čitateľ umeleckej literatúry. *Slovenská literatúra*, roč. 36, č. 4, s. 321-328. ISSN 0037-6973.
- BOHAČIAKOVÁ, Martina, 2011. *Compendiata historia gentis Slavae*. MAREK, Miloš, ed. *Studia Historica Tyrnaviensia XI-XII*. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku – Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, s. 341-348. ISBN 978-83-7490-411-7.
- BUTVIN, Jozef, 1971. Devín v slovenskom národnom hnutí. In *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského – Historica*, 1970, roč. 21. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, s. 3-8.
- BUTVIN, Jozef, 1972. The Great Moravian Cyril and Methodius Tradition in the Slovak National Revival. In *Studia Historica Slovaca VII*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, s. 96-118.
- FORDINÁLOVÁ, Eva, 1985a. *Aký si, Ján Hollý?* Bratislava: Tatran.
- FORDINÁLOVÁ, Eva, 1985b. Pohľady literárnej kritiky na dielo Jána Hollého. In CHOVAN, Juraj, ed. *Pamätnica z osláv dvojstého výročia narodenia Jána Hollého*. Martin: Matica slovenská, s. 203-228.
- FORDINÁLOVÁ, Eva, 1998. Hollého prekladová tvorba a jej odraz v epose Svatopluk. *Slovenská literatúra*, roč. 45, č. 4, s. 249-257.
- FORDINÁLOVÁ, Eva, 2003. *Ján Hollý (1785 – 1849)*. Bratislava: Veda. ISBN 80-224-0766-6.
- FORDINÁLOVÁ, Eva, 2008. Epos Svatopluk – formovanie národnej ideológie v historickom kontexte. In *Historický zborník*, roč. 19, č. 2, s. 158-169. ISSN 1335-8723.
- HAMADA, Milan, 1991. Ján Hollý – tvorca spevníka. *Slovenská literatúra*, roč. 38, č. 1, s. 66-72.
- HETĚNYI, Martin – IVANIČ, Peter, 2017. K problematike percepcie cyrilometodského kultu v moderných dejinách Slovenska. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 5, č. 2, s. 77-91. ISSN 1339-2204.
- HLŮŠKOVÁ, Hana, 2013. Naratívy s veľkomoravskou tematikou v kolektívnej historickej pamäti Slovákov. In *V. medzinárodný zjazd slavistov v Minsku. Príspevky slovenských slavistov*. Bratislava: Slovenský komitét slavistov – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, s. 135-154. ISBN 978-80-89489-08-4.
- HORVÁTH, Tomáš, 2001. O historickej narácii. *Slovenská literatúra*, roč. 48, č. 5, s. 369-390. ISSN 0037-6973.
- JANŠÁK, Štefan, 1963. Biela hora v Malých Karpatoch. *Geografický časopis*, roč. 15, č. 3, s. 186-196.
- KERULOVÁ, Marta. Vzťah Jána Hollého k slovenskému literárnemu odkazu. In CHOVAN, Juraj, ed. *Pamätnica z osláv dvojstého výročia narodenia Jána Hollého*. Martin: Matica slovenská, s. 248-257.
- KOLEJKA, Josef, 1963. Cyrilometodská tradícia v druhej polovici 19. storočia. In BŮHM, Jaroslav, ed. *Velká Morava. Tisícročná tradícia státu a kultúry*. Praha: Nakladatelstvo ČSAV.
- KOMOROVSKÝ, Ján, 2006. Ekumenizmus v poňatí Jána Kollára a formovanie slovenskej národnej identity. In IVANTYŠYNOVÁ, Tatiana, ed. *Ján Kollár a slovenská vzájomnosť. Genéza nacionalizmu v strednej Európe*. Bratislava: Stimulus, s. 60-67. ISBN 80-969100-4-3.
- KRAUS, Cyril, 1991. Glosy k vývinu kritiky v slovenskom literárnom klasicizme a romantizme. *Slovenská literatúra*, roč. 38, č. 3, s. 194-206.
- KRČMÉRY, Štefan, 1928. *Ludia a knihy*. Bratislava: Svaz slovenského študentstva.
- KRČMÉRY, Štefan, 1933. Ozvena Veľkej Moravy v slovenskej literatúre. In STANISLAV, Ján, ed. *Ríša veľkomoravská. Sborník vedeckých prác*. Praha: L. Mazáč, s. 411-439.

- KUSÁKOVÁ, Lenka, ed., 2005. *Zábavné povídky raného obrození*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-695-8.
- KUTNAR, František, 2003. *Obrozenské vlastenectví a nacionalismus. Příspěvek k národnímu a společenskému obsahu české doby obrozenské*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-833-6.
- KÚTNIK, Jozef, 1996 [1981]. Jána Hollého Katolícky spevník I. a II. *Slovenská literatúra*, roč. 43, č. 5, s. 297-324.
- MACHO, Peter, 2017. Návšteva štúrovcov u Jána Hollého na Dobrej Vode. Historický (mikro)naratív v kontexte formovania kolektívnej pamäti a identity Slovákov. *Historický časopis*, roč. 65, č. 2, s. 239-264. ISSN 0018-2575.
- MÁJEKOVÁ, Helena, 2001. Žalospevi – interpretácia cyklu Jána Hollého. *Slovenská literatúra*, roč. 48, č. 4, s. 281-288. ISSN 0037-6973.
- MAŤOVČÍK, Augustín, 1985. Kniha v živote a tvorbe Jána Hollého. In *Biografické štúdie* 12. Martin: Matica slovenská, s. 9-50.
- MESÁROŠ, Július, 1996. Cyrilometodská tradícia v slovenskom národnom obrození (Od bernolákovcov k miléniu) In *Historické štúdie* 37. Bratislava: Historický ústav SAV, s. 27-47.
- MOLDA, Rastislav, 2015. *Ideálny obraz národa. Stereotypizácia uhorských národností v slovenskej cestopisnej a národopisnej literatúre 19. storočia*. Martin: Matica slovenská. ISBN 978-80-8128-153-2.
- PODOLAN, Peter, 2009. Generácia Věslavie a jej koncepcia národa. In PEKAROVIČOVÁ, Jana – VOJTECH, Miloslav, ed. *Studia Academica Slovaca* 38. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 239-254. ISBN 978-80-223-2667-4.
- PODOLAN, Peter, 2013. Sv. Cyril a Metod v historiografii 1. polovice 19. storočia. In LUKÁČOVÁ, Martina – HUSÁR, Martin – IVANIČ, Peter – HETÉNYI, Martin, ed. *Tradícia a prítomnosť misijného diela sv. Cyrila a Metoda*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, s. 198-220. ISBN 978-80-558-0401-9.
- PODOLAN, Peter, 2018. *Veľká Morava v historickej spise generácie Věslavie. Acta historica Posoniensia XXXIV*. Bratislava: Stimul. ISBN 978-80-8127-221-9.
- PRAŽÁK, Albert, 1947. *Vlast a národ v českém písemnictví*. Vydanie 2. Praha: Nakladatel Václav Petr.
- PROCHÁZKA, Martin, 2010. Romantický pluralismus: poesie, příroda, subjektivita. *Slovenská literatúra*, roč. 57, č. 6, s. 519-537. ISSN 0037-6973.
- RADVÁNI, Hadrián, 1992. *Slovenské učené tovaríšstvo. Organizácia a členstvo 1792 – 1796*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha.
- RASSLOFF, Ute, 1998. Mýty o založení národa v českej literatúre. *Slovenská literatúra*, roč. 45, č. 5, s. 349-370.
- RIŠKOVÁ, Lenka, 2014. Stopy veľkomoravskej a cyrilometodskej tradície v literárnohistorických úvahách Bohuslava Tablica. *Slovenská literatúra*, roč. 61, č. 3, s. 209-237. ISSN 0037-6973.
- RIŠKOVÁ, Lenka, 2015. Z korešpondencie Jána Hollého. Niečo o vzťahu Jána Hollého k protestantským autorom. *Slovenská literatúra*, roč. 62, č. 6, s. 495-511. ISSN 0037-6973.
- RIŠKOVÁ, Lenka, 2018. Hollého Selanky – stretnutie ideálu dokonalosti s tradíciou. *Slovenská literatúra*, roč. 65, č. 1, s. 46-58. ISSN 0037-6973.
- ŘEZNÍK, Miloš, 2003. *Formování moderního národa. Evropské „dlouhé“ 19. století*. Praha: Triton. ISBN 80-7254-406-3.
- ŠKVARNA, Dušan, 2004. *Začiatky moderných slovenských symbolov. K vytváraniu národnej identity od konca 18. do polovice 19. storočia*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied. ISBN 80-8055-014-2.
- ŠKVARNA, Dušan – HUDEK, Adam, 2013. *Cyril a Metod v historickom vedomí a pamäti 19. a 20. storočia na Slovensku*. Bratislava: Historický ústav SAV. ISBN 978-80-970302-8-5.
- ŠMATLÁK, Stanislav, 1957a. Poznámky k vývinu slovenskej epickej poézie I. Klasicistická epika. *Slovenská literatúra*, roč. 4, č. 1, s. 3-34.
- ŠMATLÁK, Stanislav, 1957b. Poznámky k vývinu slovenskej epickej poézie II. Romantická epika historická. *Slovenská literatúra*, roč. 4, č. 3, s. 295-330.
- ŠMATLÁK, Stanislav, 1985. Ján Hollý – klasik slovenskej poézie. In CHOVAN, Juraj, ed. *Pamätnica z osláv dvojstého výročia narodenia Jána Hollého*. Martin: Matica slovenská, s. 123-143.

- 192 TIBENSKÝ, Ján, 1956. Vznik, vývoj a význam veľkomoravskej tradície v slovenskom národnom obrození. In *O vzájomných vzťahoch Čechov a Slovákov. Sborník materiálov z konferencie Historického ústavu SAV*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, s. 142-153.
- TIBENSKÝ, Ján, 1985. Veľkomoravská a cyrilometodovská tradícia v diele Jána Hollého. In CHOVAN, Juraj, ed. *Pamätnica z osláv dvojstého výročia narodenia Jána Hollého*. Martin: Matica slovenská, s. 159-179.
- TIBENSKÝ, Ján – URBANCOVÁ, Viera, 2003. *Slovensko očami Európy 900 – 1850*. Bratislava: AEP. ISBN 80-89104-23-1.
- TUREČEK, Dalibor, 2005. Romantismus a/nebo/kontra biedemeier? *Slovenská literatúra*, roč. 52, č. 4-5, s. 243-251. ISSN 0037-6973.
- VOJTECH, Miloslav, 1999. Klasicista – preromantik – romantik? K otázke slohovo-typologického zaradenia básnickej tvorby Jána Kollára v českej a slovenskej literárnej histórii. *Slovenská literatúra*, roč. 46, č. 1, s. 34-41. ISSN 0037-6973.
- VYVÍJALOVÁ, Mária, 1975. *Mladý Ján Hollý*. Bratislava: Tatran.
- VYVÍJALOVÁ, Mária, 1985. Národno-obrodenecká ideológia Jána Hollého. In CHOVAN, Juraj, ed. *Pamätnica z osláv dvojstého výročia narodenia Jána Hollého*. Martin: Matica slovenská, s. 180-202.
- ZERVAN, Vratislav, 2014. Povešť o maliarovi Methodiovi a jej obraz v ikonografii sv. Metoda. In HURBANIČ, Martin – ZERVAN, Vratislav – ČERNÁKOVÁ, Zuzana – SITÁR, Adam, ed. *Byzantinoslovaca V*. Bratislava: Byzantologický seminár Alexandra Avenaria, s. 351-361. ISBN 978-80-8127-122-9.

### Elektronické zdroje

- IVANOV, Petko, 1996. The Controversial Saints: Representations of Cyril and Methodius in Modern Slavic History: Chronology and Theses. *Slavic Studies Faculty Publications*. 11. Dostupné z: <https://digitalcommons.conncoll.edu/slavicfacpub/11/>

---

**doc. PhDr. Peter Podolan, PhD.**

**Katedra historických vied a stredoeurópskych štúdií**

**Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave**

**Námestie Jána Herdu 2**

**917 01 Trnava**

**Slovenská republika**

**E-mail: [peter.podolan@ucm.sk](mailto:peter.podolan@ucm.sk)**